

ЛЮДМИЛ СТОЯНОВ
АНРИ БАРБЮС И НЕГОВИЯТ
РОМАН „ОГЪНЯТ“

chitanka.info

Анри Барбюс, виден френски писател, е роден на 17 май 1873 г. в градчето Аиер в семейството на дребен журналист.

В годините на Първата световна война Анри Барбюс бе един от първите, може би първият писател, който разлюля камбаната за борба с империалистическата война, даде тласък на антивоенното движение, като в своя роман „Огънят“ разкри всичката лъжа, лицемерие и бруталност на военщината в капиталистическия свят, безогледната безчовечност на кървавата вакханалия.

Постъпил като доброволец в началото на войната(1915), Барбюс прекарва две години между обикновените войници на фронта, изучава техния бит, жаргон, всекидневен египетски труд, опасности в службата, техните разговори. Хвърлени без тяхно съгласие на предна линия срещу смъртта и неприятелските куршуми от господарите на богатствата, те са като зашеметени и отначало не разбират унижителното положение, в което са изпаднали.

Фронтният живот и всекидневното общуване с войниците, постоянните нощни нападения, артилерийският двубой, писъкът на картечници, вой на сирени, самолетните бомбардировки — цялата неотразима глупост на века заедно с охканията на ранените, обезобразените трупове на убитите, неразбранщината на началството — всичко това, естествено, се отразява в чувствителното съзнание на писателя, докато ден след ден, година след година пред него се разкрива непоносимото бреме, което човечеството е взело на плещите си. Заедно с това пред погледа на Барбюс израства големият, многолик образ на народа. Той цитира думите на един възстар войник с широки ботуши и килната фуражка: „Народът е нищо, а трябва да бъде всичко.“ В едно писмо до жена си той казва за отделните войници: „Бъди уверена, че тъкмо ще се явяват истинските, забележителни герои, защото знам колко митарства, страдания, жертви и истинска самопожертвувателност съдържа в себе си безупречната им и обикновена работа.“

Безсмислицата на всичко, което става с тях и около тях, се трупа в душата на войниците, докато изневиделица се прокрадва въпросът, защо е всичко това? За чии интереси се води тази чудовищна война между капиталистическите държави в света, не е ли за ново разпределение на колониалното наследство, с една дума, не е ли тя по същество империалистическа, антинародна война? Или, по думите на

онзи войник в „Огънят“ на Барбюс, война, в която „народите са нищо, а трябва да бъдат всичко“?

До войната Анри Барбюс е писател с име, което се слива с имената на толкова други таланти автори на тогавашна Франция, общо взето, без перспектива, както свидетелствува първата му сбирка стихове. Тя носи заглавие „Плакачки“ и издава един даровит поет, който „оплаква“ човека в буржоазното общество, изоставен сам на себе си, ако е честен, и жалък, ако е аферист и продажник. Поезия, която излъчва дълбока чувствителност, горчивина и жал към съдбата на онеправданите в тоя живот.

По-късно Барбюс пише романа „Умоляващите“ (1903), чийто герой търси разрешение на жизнените проблеми в своя душевен свят, който той преди всичко трябва да освети и усъвършенствува.

Романът му „Ад“ (1908) също носи влияние на модния тогава индивидуализъм, макар че основната му линия е реалистична, засягаща социалната действителност. По линията на критическия реализъм са дадени в него характерни сцени из френския живот в Париж и провинцията.

Както за голям брой писатели в различни страни, Първата империалистическа война в 1914 г. разкри за Барбюс ново голямо поле за наблюдение и творчество. В „Огънят“ в образите на простите войници фронтовици Барбюс разкрива как постепенно истината за войната започва да се очертава все по-ясно, тази истина, че те са жертва на една колосална измама, че жертвуват живота си за чужди интереси.

„За месец, откакто съм на фронта, навсякъде спях добре: на тротоара, в ямата от снаряд, в лепкавата кал на края на насипа, в ъгъла на хамбара, в мазетата, землянките, на сламата и без всяка постилка“ — пише той на жена си.

„Днес свършва нашият ред на седене в окопа. Вече е пет часът, а в шест ще дойде смяната и ние ще се върнем в нашия лагер във Виньол. Вчера от шест часа до полунощ и днес от три до девет сутринта охранявахме ходовете за съобщение и укрепвахме насипа, дето се е разсипал. Въръжен с кирка и лопата, копах прикритие за бойците. От дванадесет часа до един през нощта бях на пост на първа линия, стоях до телеграфния стълб до телените мрежи. Трябваше да си отварям очите на четири.“

„Щом се мръкна, под дъжда тръгнахме по склона през полето към немските окопи, които мароканците бяха заели тая сутрин; тия окопи трябваше да заемем и да защитаваме в случай на контраатака. Придвижвахме се твърде бавно, тъй като вървахме през локви, през разровени пътища и в кал почти до колене, по такива баирчини и ями, че всеки войник по няколко пъти падаше в калта; всяка минута трябваше да се отместваш, да чакаш кога ще отминат другите части, които ни настигат или идат насреща ни, а понякога очаквахме неизвестно какво... Най-сетне се добрахме до калната равнина, разровена от снаряди, и останахме на това място пет часа. Духаше студен вятър, плискаше дъжд, ние плувахме в рядка кал...“

„Изобщо беше ужасна нощ: лежахме под обстрел без никакви прикрития... Всеки зае своето място за стрелба... В десет часа немците започнаха да бомбардират своите предишни окопи. Тая бомбардировка бе една от най-ужасните досега... От всички страни се издигаха и стопяваха белите облаци на взривовете, а след тях излитаха черните късове земя. Нямахме убежища. Притиснах се към стената на окопа, закрил глава с раницата. Около себе си, твърде близко, виждах другарите с разтрошени глави, с откъснати ръце или ранени с парчета снаряди. Канонадата продължи дванайсет часа!“

Тук имаме сухо, обективно описание на бойната обстановка в писмата на Барбюс до жена му. Но дори и като описание; то е достатъчно ясно, красноречиво и поучително.

Друго е в романа. Там обитават живи герои, войници, които мислят, страдат, вълнуват се, чувствуват, спорят, в душата им е цял хаос! „Огънят“ е роман откровение, роман без герои в обикновения смисъл — жертви на своите страсти или душевни вълнения. Героите му са обикновени войници, хора на труда, които не се церемонят да наричат нещата с истинските им имена, говорят често на своя провинциален жаргон със скабръозни изрази, които често и хартията не търпи.

„Нашата възраст? Всички сме от различна възраст. Нашият полк е резервен; той последователно се попълва с помощни части — ту кадрови, ту запасни... В нашата многоцветна компания, в това семейство без семейни, край огън без огнище са обединени три поколения; те живеят, чакат, мръзнат като безформени истукани, като телеграфни стълбове.“

Барбюс дава пъстра галерия от фигури, събрани „от кол и от въже“, на които забравяш лицата и имената. Срещаш хора, които моментално изчезват и вече никога повторно няма да срещнеш.

„Стоим на гарата пред вагоните. През нощта тревожен сигнал ни накара да скочим и ни раздели със селото: дойдохме тук. Край на почивката: прехвърлят ни в друг участък на фронта. Излязохме от Гошен под покрива на нощта, без да погледнем ни хората, ни предметите, без да можем да се простим с тях даже с поглед, да отнесем със себе си последния им образ.“

Обстановката в романа се мени всекиминутно. Не се довършва никой разговор. Идват нови хора, докато свикнеш с тях, един по един изчезват. Всичко това е някаква огромна лудница, където не знаеш кой заповядва и кого трябва да слушаш. Неволно мислиш, че хората са сенки, и дали всичко това прилича на някаква действителност, която ти се струва създадена от хора без план, без мисъл.

В съзнанието на читателя остава впечатление, че хората, които са забъркали тая каша, са изчезнали някъде и са оставили толкова народ да се лута като мравуняк, чиито изходи са запушени.

Ето един характерен момент от края на книгата:

„Човекът стои на колене; той се е свил, опрян с две ръце в земята, отърсва се и ръмжи като дог:

— Те ще ми кажат: Друже мой, ти си забележителен герой! А аз не искам да ми говорят това! Герои! Някакви необикновени хора? Идоли? Лъжа! Ние бяхме палачи! Ние честно изпълнявахме задълженията си на палачи! И ако потрябва, ще се постарам да направим така, че истинските ни врагове да живеят нашироко... И нека не ме наричат герой, задето съм убивал немците!“

Романът на Барбюс сякаш отваря очите на всеки войник, че той е жалка пионка на други играчи, които често и не помирисват барута, но твърде изкусно използват облагите на военното положение. Ясно става за мобилизираните работници и селяни, за случайно попадналите гимназисти и студенти, че тия, които организират и водят войната, това са големите финансови магнати, министри и генерали, цялата банкерска каста. За какво? За да уреждат чрез войната своите объркани сметки. С една дума, Първата световна война, която рисува Барбюс, бе война империалистическа по начало, война антинародна,

срещу която народите трябваше да се борят, и в тая борба писателите трябва да бъдат на предна линия.

Съществува и „Възвание към бившите участници във войната във всички страни“, където Барбюс казва: „Бедствията и касапницата, в които ние оцеляхме по волята на случая, ни осакатиха, измъчиха, осиротиха, но затуй те, тия бедствия, ни научиха на много неща, разкриха ни корените на човешкото престъпление. Сега ние знаем с неумолима яснота, че войната е изпитаното средство, с чиято помощ жестоката и алчна международна клика си присвоява богатства и дори самата слава, спечелена с ръцете на милионите бедняци, обречени на смърт.“

Барбюс се бори против национализма и шовинизма, които отравят не само Германия, но и Франция, с вярата че само „социалистическата доктрина“ може да унищожи войната, да донесе мир на народите.

Великата октомврийска революция откри за Барбюс както и за голям брой писатели в различни страни, разрешението на проблемата, на диалектическия възел за корените на войната, нейните социални първопричини като явление, присъщо на буржоазния ред и безредие, на капиталистическата система.

В „Декрета за мир“ на съветското правителство, подписан от В. И. Ленин, се казва между другото: „Продължаването на тази война за това, как да се разделят между силните и богати нации завладените от тях слаби народности, е за правителството (съветското, б.а.) най-голямо престъпление против човечеството и то тържествено заявява своята решимост да подпише условията на мира, еднакво справедливи за всички народности без изключение.“

В май 1917 г. Барбюс пише: „Успехът на «Огънят» ме убеждава, че хората ще ме чуят. Да не се предаваме на отчаяние и да оплакваме жертвите на войната — нека се помъчим да използваме този урок, за да подобрим социалния живот и се погрижим за бъдещето“

Той дава това обещание шест месеца преди Октомврийската революция в 1917 година. Самата революция той посреща като отговор на ония мисли, които са го спхождали в безсънните нощи на фронта. „Декрета за мира“ той посреща с дълбока въздишка на освобождение, сякаш са се сбъднали най-съкровенията му мечти. Срещу него се сипе град от хули, лъжи, клевети, ругатни. „Юманите“ му предоставя

страниците си. Реакцията го взема на прицел. „Клерикалите са се опълчили яростно срещу мен. Струва ми се, да би могло, жив биха ме изяли“ — пише той на жена си. Партията го взема под своя защита. Едновременно той организира със свои приятели групата „Кларте“ („Ясност“) и нейния орган „Монд“. Сега вече се открива нов фронт, нова глава в неговата патриотична дейност и в световната история — защитата на младата съветска република, обкръжена от всички страни с врагове.

Той отправя своята гореща благодарност към офицерите и войниците, които, „прочели моята книга, ми протегнаха ръка“.

„Френските писатели, обединени в групата «Кларте» — се казва в посланието на «Монд», — съзнават, че служенето на републиканската идея в неговото дълбоко човешко значение и във всичката широта на нейните международни мащаби изисква сътрудничество с писателите и мислителите от другите страни, към тях те протягат ръка. В този техен стремеж, а не в проповедта на шовинизма се състои истинският патриотизъм.“

По-нататък: „Нашите редици ще се попълват, защото сме в навечерието на големи събития, които ще окажат своето влияние на всички хора с добра воля“ — завършва Барбюс своя апел.

В статиите на Барбюс „Към войниците, останали живи“, „Отговор на моите клеветници“, „Великият дълг“, „Групата Кларте“, „Към нови времена“, „Ние обвиняваме!“, „Руската революция и дългът на трудовите хора“ е излъчена любовта на писателя към хората, страдащи и експлоатирани, към поробените от империализма народи, както и несъмнено към войниците, с които бе изживял мрачните перипетии на войната. Тия статии дишат с оня революционен плам, който Барбюс бе почерпил от опита на войната и отразил в романа „Огънят“.

(Известието за романа и за групата „Кларте“ на Барбюс достигна до нас в България в края на войната, а скоро след това (1922) Барбюс основа международна група, в която влизали писатели като Вайян Кутюрие, Аанатол Франс, Ромен Ролан, Арнолд Цвайг, Томас Харди, със задача да разкриват пред интелигенцията причините за войната и нейните организатори. Този интерес обаче към инициативата на Барбюс у нас се създаде само в тесния кръг на поетите „символисти“ и комунисти — за широката писателска общественост той остана чужд.)

Трябва да се отбележи, че за Лениновия поглед тази инициатива на Барбюс не остана незабелязана. Той пише до групата „Кларте“ в 1922 година:

„Скъпи приятели! Ползвам се от случая да ви изпратя най-хубав поздрав. Аз бях тежко болен и повече от година не можах да видя ни едно произведение на вашата група. Надявам се, че вашата организация «дезансиен комбатан» се е запазила и крепне не само числено, но и духовно в смисъл на вглъбяване и разширяване на борбата против империалистическата война. Струва си за борбата против такава война да посвети човек живота си, в тая борба трябва да бъдем безпощадни, всички софизми в нейна защита трябва да се преследват докрай.“

Най-добри поздрави: Ваш Ленин.

В 1923 г. Барбюс бива приет, във Френската комунистическа партия и с това неговата платформа на работа се разширява. Освен против империалистическата война идва неговата пламенна защита на Октомврийската революция. Едновременно той продължава своята чисто писателска работа с романа „Леност“ („Кларте“). В този роман за разлика от „Огънят“, където герои са обикновени войници, Барбюс прибегва до излюбения си маниер да психологизира с няколко герои, да извлича материал от техния душевен мир, конфликти, идейност, различия в характерите, за да разгърне картината на сложната и противоречива обществена обстановка. „В този роман — пише Ленин — превръщането на съвсем невежествения, изцяло смазан от предразсъдъци еснафин в масовик и революционер именно под влиянието на войната е показано необикновено силно, талантливо, правдиво.“

В двайсетте и трийсетте години Барбюс развива широка обществена дейност по организирането заедно с Ромен Ролан, Бернард Шоу и Максим Горки на международните конгреси на писателите за мир в Амстердам в 1932, за защита на културата в Париж през 1935 и в подготовката на конгреса в Мадрид в 1937 година.

Анри Барбюс посрещна на конгреса в Париж пишещия настоящото делегат на българската общественост, като стана от председателското място и дойде да го поздрави и представи на делегатите, което беше необичайно в такива случаи. На председателската маса стоеше малък бюст на Георги Димитров, което стана основа за разговора. Това внимание на Барбюс към България беше обяснимо, защото той бе идвал след събитията през 1925 г. у нас и в резултат на тази анкета бе написал книгата си „Палачи“ за фашистките жестокости у нас.

Конгресът в Мадрид бе също придружен с перипетии, тъй като на някои делегати паспортите бяха украсени с клеймо „Не важи за Испания“, имаше опасност френските власти да не ги пропуснат. Затова една голяма група делегати от фашистките страни трябваше да преминат Пиренеите „нелегално“. Конгресът бе като че ли помпозантен от Парижкия, тъй като ставаше в обстановката на гражданска война и защото въпросите на разделянето на двата свята се ясно определяха. Определението на Г. Димитров беше „Фашизмът значи война“.

„Какво е днес България?“ — питаше Барбюс. И отговаряше: „Страна на ужаса.“

В този период ролята на Барбюс в борбата против фашизма и войната бе доминираща, влиянието му — изключително. Името му беше в устата на всеки младеж антифашист. През България той премина инкогнито, но пак можа да се срещне с Гео Милев, току-що осъден за поемата му „Септември“, който му даде данни за Септемврийското въстание и фашисткия терор, и това полицията несъмнено е записала в досието му.

Барбюс можа да организира Международен конгрес на младежта в Париж. В Париж, Лондон и Виена бе създаден комитети за защита на жертвите на фашизма на Балканите.

Най-значителна дейност покрай това Барбюс посвети на защитата на Съветския съюз в периода на интервенцията на буржоазната реакция срещу СССР и по-късно през строителството на социализма и развитието на съветската култура и литература.

В предговора на книгата „Правдиви разкази“ Барбюс казва:

„Аз излизам тук в името на справедливостта, в името на неоспоримия закон, който обединява вълнението на живота и леността на науката. Рано или късно хората тук, на земята, ще създадат достоен за човека живот и ние вече дочуваме най-сетне все още неразличимите стъпки на тия, чийто авангард вече е потеглил на път.“

Този „авангард“, според него — това са съветските хора, хората на новия свят, хората, които осъществяват идеала на комунизма.

„Да, — пише той в статията «Великият дълг», — ние служим на един идеал: на освобождението на хората с техните собствени усилия, с великия закон на правдата и разума, противостоящи върху цялото земно кълбо на паразитическия строй, това зло на стария свят, който би довел човечеството до гибел, ако то, човечеството не се бори срещу злото.“

Отношението на Барбюс към Съветския съюз е за него блестящо откритие, което изпълва цялото му същество с дълбоки размисли и чувства, с горещи надежди за бъдещето, за все по-широко развитие на съветската литература и култура, на които той предвещава голям напредък и бъдеще. Тази култура, според него, няма да служи на „горните десет хиляди“, а на най-широките народни маси за тяхното издигане до едно ново културно равнище.

В своята книга за Зола, Барбюс показва примера на великия писател какво значи, когато писателят се намеси активно в живота, какво обществено движение може да създаде той, да развълнува един народ. Барбюс засяга особено участието на Зола в аферата „Драйфус“, където личността на Зола и намесата му в аферата издига писателя пред общественото мнение в света с неговия призив „Аз обвинявам!“. Идентичен случай имаме с Лев Толстой и неговия призив „Не мога да мълча“ по повод смъртните присъди в царска Русия.

Задачата на Барбюс, поставена от него пред съвременните писатели, остава една и съща: да приобщи творците на културата към най-актуалните проблеми на века — борба срещу надигания се фашизъм и в защита на младата съветска република, срещу която се създава интервенцията от тринадесет държави и която бе разбита на пух и прах в първото петилетие след Великия октомври.

Барбюс адмирира делото на М. Горки и неговия отклик към хората на духа: „С кого сте вие, майстори на културата? Със стария немощен, изчерпан свят или с новия живот, с новата култура, която се ражда в страната на съветите?“

„17 крачки на гиганта“ — тъй озаглавява Барбюс статията си в чест на 17-ата годишнина на Великата октомврийска социалистическа революция. „Целият световен печат — пише той, — и дори десните вестници, освен професионалните клеветници и хората, които нищо не виждат, признават, че СССР се явява мощен фактор на мира; нещо повече, много органи дори заявяват, че съветската страна е единствения фактор на мира.“

Днес, както знаем, защитниците на мира са също страните от социалистическата общност, работниците и комунистическите партии в буржоазния свят, селяните и интелигенцията в света.

Статиите на Барбюс в защита на Октомврийската революция и на Съветския съюз са знаменателно явление за времето, както романът „Огънят“, от друга страна, бе разобличителен документ за империалистическата война, която руските работници и селяни превърнаха в гражданска и в краен резултат — в социалистическа революция.

Барбюс почина в Москва през 1935 година.

Людмил Стоянов

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.